

۱۷-۱- پرداخت نقدی

۱۷-۱-۱- اسکناس و مسکوک

پول نقد به صورت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص، شناخته شده‌ترین ابزار پرداخت می‌باشد که توسط آن تسویه مبادلات بدون نیاز به هیچ‌گونه نهاد واسطه‌ای انجام پذیراست. با لحاظ نمودن ایران چک‌های بانک مرکزی در آمار اسکناس و مسکوک منتشر شده، کل مبلغ اسکناس و مسکوک منتشره در سال ۱۳۹۰ به ۳۳۸/۴ هزار میلیارد ریال رسید. رقم اسکناس و مسکوک در دست اشخاص (با احتساب ایران چک بانک مرکزی) با ۱۶/۹ درصد افزایش از ۲۲۵/۲ هزار میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۸۹ به ۲۶۳/۲ هزار میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۹۰ بالغ گردید. بر این اساس، نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به تولید ناخالص داخلی (به قیمت‌های جاری) معادل ۴/۲ درصد بود که ۰/۵ واحد درصد نسبت به سال ۱۳۸۹ کاهش نشان می‌دهد. همچنین، سهم اسکناس و مسکوک در دست اشخاص از نقدینگی در پایان سال ۱۳۹۰ با ۰/۲ واحد درصد کاهش نسبت به پایان سال قبل به ۷/۴ درصد رسید و سهم آن از پول با ۰/۴ واحد درصد کاهش نسبت به سال قبل به ۲۹/۳ درصد رسید. مبلغ اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به ازای هر فرد در سال ۱۳۹۰ معادل ۳۵۰۲ هزار ریال بود که نسبت به سال قبل ۱۵/۴ درصد رشد نشان می‌دهد.

در سال ۱۳۹۰، پس از تکمیل زیرساخت‌های اصلی تسویه و پرداخت، هدف اصلی بانک مرکزی تعمیق و افزایش نفوذ پرداخت‌های الکترونیکی، استانداردسازی ابزارها و روش‌های پرداخت و افزایش توان نظارتی بر شبکه پرداخت کشور بود. در این راستا، شبکه الکترونیکی پرداخت کارتی «شاپرک» به منظور ساماندهی پایانه‌های فروش، نظارت دقیق و همه‌جانبه بر عملیات بانکی، حصول اطمینان از رعایت استانداردها و ضوابط، تطبیق عملیات پایانه‌های فروشگاهی با ضوابط مبارزه با پولشویی، بهره‌برداری بهینه از سرمایه‌گذاری‌های انجام شده، افزایش سطح پوشش پایانه‌های فروش، پرهیز از رقابت‌های ناسالم و تقویت مشارکت واقعی بخش خصوصی در شبکه پرداخت کشور در سال ۱۳۹۰ راه‌اندازی شد. همچنین، به منظور توسعه خدمات «تابا» برای عموم مشتریان و تمام‌الکترونیکی شدن انتشار و مبادله اوراق بهادار بانکی، زیرسامانه خزانه مرکزی اوراق در این سال طراحی شد که با نهایی شدن آن پیش‌بینی می‌شود امکان انتشار و انجام مبادلات تمامی اوراق مشارکت صادر شده در نظام بانکی کشور به صورت الکترونیکی میسر شود. رشد کمی و کیفی ابزارهای پرداخت و استفاده گسترده از سامانه‌های پرداخت الکترونیکی نیز از دیگر دستاوردهای نظام بانکی کشور در این سال بود.

جدول ۱۷-۱- اسکناس و مسکوک در دست اشخاص و نسبت آن به متغیرهای کلان

مبلغ (میلیارد ریال)	درصد تغییر سالانه	سهم از پول (درصد)	سهم از نقدینگی (درصد)	نسبت به تولید ناخالص داخلی (درصد) ▲	مبلغ به ازای هر فرد (هزار ریال)
۱۳۸۸	۲۱/۹	۳۲/۰	۸/۲	۴/۹	۲۶۲۷
۱۳۸۹	۱۷/۱	۲۹/۷	۷/۶	۴/۷	۳۰۳۶
۱۳۹۰	۱۶/۹	۲۹/۳	۷/۴	۴/۲	۳۵۰۲

۱۷-۱-۲- سپرده‌های دیداری

میزان سپرده‌های دیداری در پایان سال ۱۳۹۰ به ۶۳۴/۴ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به سال ۱۳۸۹، ۱۳۸۹/۳ درصد افزایش داشت. در سال ۱۳۹۰، با افزایش اسکناس و مسکوک در دست اشخاص و سپرده‌های دیداری، حجم پول با ۱۸/۳ درصد رشد از ۷۵۸/۷ هزار میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۸۹ به ۸۹۷/۶ هزار میلیارد ریال در پایان این سال رسید.

میزان سپرده‌های دیداری در پایان سال ۱۳۹۰ به ۶۳۴/۴ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به سال ۱۳۸۹، ۱۳۸۹/۳ درصد افزایش داشت. نسبت سپرده‌های مزبور به پول، نقدینگی و تولید ناخالص داخلی (به قیمت‌های جاری) در سال ۱۳۹۰ به ترتیب ۷۰/۷، ۱۷/۹ و ۱۰/۲ درصد بود. میزان سپرده دیداری به ازای هر فرد در سال ۱۳۹۰،

جدول ۱۷-۲- سپرده‌های دیداری و نسبت آن به متغیرهای کلان

مبلغ (میلیارد ریال)	درصد تغییر سالانه	سهم از پول (درصد)	سهم از نقدینگی (درصد)	نسبت به تولید ناخالص داخلی (درصد) ▲	مبلغ به ازای هر فرد (هزار ریال)
۱۳۸۸	۱۱/۳	۶۸/۰	۱۷/۴	۱۰/۵	۵۵۹۳
۱۳۸۹	۳۰/۳	۷۰/۳	۱۸/۱	۱۱/۳	۷۱۹۵
۱۳۹۰	۱۸/۹	۷۰/۷	۱۷/۹	۱۰/۲	۸۴۴۱

۱۷-۲- نظام تصفیه چک

تعداد ۵/۷ درصد افزایش یافت. همچنین، ارزش کل مبادلات انجام شده در قالب چک‌های عادی طی سال مزبور با ۱۸/۹ درصد افزایش به ۱۲۲۲۵/۲ هزار میلیارد ریال رسید. بر این اساس، میانگین مبلغ هر مبادله انجام شده از این طریق در سال ۱۳۹۰ معادل ۱۰۴۱۵۵ هزار ریال بود که در مقایسه با رقم سال قبل (۹۲۶۲۲ هزار ریال) به میزان ۱۲/۵ درصد افزایش نشان می‌دهد. همچنین، تعداد و ارزش مبادلات انجام شده از طریق چک‌های عادی به ازای هر فرد در سال ۱۳۹۰ به ترتیب ۱/۶ برگ و ۱۶۲۶۷۸ هزار ریال بود. وضعیت موجود می‌تواند نشان‌دهنده استفاده از چک‌های عادی برای پرداخت مبالغ بالاتر در مقایسه با ابزارهایی مانند اسکناس و ایران‌چک بانک مرکزی باشد.

در سال ۱۳۹۰، در مجموع ۱۱۷/۴ میلیون برگ انواع چک با ارزشی معادل ۱۲۲۲۵/۲ هزار میلیارد ریال در اتاق‌های پایاپای اسناد بانکی سراسر کشور مبادله شد. حجم کل ایران‌چک‌های منتشره شبکه بانکی تحویلی به اتاق پایاپای اسناد بانکی در این سال تنها حدود ۳ هزار برگ با ارزش تقریبی ۳ میلیارد ریال و با میانگین ارزش ۱۱۲۳ هزار ریال به ازای هر مبادله بود.

چک‌های عادی عمدتاً شامل چک‌های رمزار و چک‌های اشخاص می‌باشد. در سال ۱۳۹۰، چک‌های عادی تحویلی به اتاق پایاپای برای تسویه مبادلات بین‌بانکی از نظر

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۰

از ایران چک‌های صادره توسط بانک‌ها می‌باشد. همچنین، نسبت ارزش کل مبادلات انجام شده در اتاق پایاپای اسناد بانکی به تولید ناخالص داخلی (به قیمت‌های جاری) در سال ۱۳۹۰ معادل ۲/۰ بود که در مقایسه با رقم سال قبل (۲/۲) کاهش نشان می‌دهد.

در مجموع، تعداد و ارزش مبادلات در اتاق پایاپای اسناد بانکی در سال ۱۳۹۰ به ترتیب با افزایش ۵/۷ و ۱۸/۹ درصدی روبه‌رو شد. این موضوع تا حدی ناشی از افزایش استفاده از چک‌های عادی در مبادلات و جایگزینی آن در استفاده

جدول ۱۷-۳- تعداد و ارزش مبادلات در اتاق پایاپای اسناد بانکی

درصد تغییر	مبلغ (هزار میلیارد ریال)		درصد تغییر	تعداد (میلیون برگ)		
	۱۳۹۰	۱۳۸۹		۱۳۹۰	۱۳۸۹	
-۸۴/۹	۰/۰۰۳	۰/۰۲	-۸۵/۱	۰/۰۰۳	۰/۰۲	ایران چک‌های صادره توسط بانک‌ها
۱۸/۹	۱۲۲۲۵/۲	۱۰۲۸۴/۲	۵/۷	۱۱۷/۴	۱۱۱/۰	چک‌های عادی
۱۸/۹	۱۲۲۲۵/۲	۱۰۲۸۴/۲	۵/۷	۱۱۷/۴	۱۱۱/۱	جمع کل

۱۷-۳- نظام پرداخت الکترونیکی

۱۷-۳-۱- توسعه ابزارها و تجهیزات پرداخت الکترونیکی

اعتباری بود. بدین ترتیب، تعداد کارت‌های صادر شده به ازای هر فرد در پایان سال ۱۳۹۰ به ۲/۳ رسید که نسبت به رقم سال قبل (۱/۷) افزایش داشت.

در سال ۱۳۹۰، تعداد ابزارها و تجهیزات پرداخت الکترونیکی در شبکه بانکی کشور رشد قابل ملاحظه‌ای داشت. در این سال تعداد کارت‌های صادر شده توسط شبکه بانکی کشور با ۳۵/۵ درصد رشد به ۱۷۴/۰ میلیون عدد رسید. از این تعداد، حدود ۷۰/۴ درصد (۱۲۲/۶ میلیون عدد) کارت برداشت (کارت بدهی)، ۲۸/۷ درصد (۴۹/۹ میلیون عدد) کارت‌های پیش‌پرداخته (خرید/هدیه) و تنها حدود ۰/۹ درصد (۱/۶ میلیون عدد) کارت

جدول ۱۷-۴- تعداد ابزارها و تجهیزات پرداخت الکترونیکی

درصد تغییر	پایان سال		
	۱۳۹۰	۱۳۸۹	
۳۵/۵	۱۷۴۰۲۵	۱۲۸۴۱۳	کارت بانک‌ها (هزار)
۲۹/۱	۲۶۶۲۶	۲۰۶۲۳	خودپردازها
۴۴/۳	۲۱۸۴۲۳۷	۱۵۱۳۳۱۸	پایانه‌های فروش
۲۲/۶	۵۲۷۸۲	۴۳۰۴۶	پایانه‌های شعب

جدول ۱۷-۵- ترکیب کارت‌های بانکی صادره توسط شبکه بانکی

تغییر سهم (واحد درصد)	سهم (درصد)		رشد (درصد)	تعداد (هزار)		
	۱۳۹۰	۱۳۸۹		۱۳۹۰	۱۳۸۹	
-۲/۷	۷۰/۴	۷۲/۸	۳۱/۰	۱۲۲۵۶۳	۹۳۵۷۰	کارت برداشت
-۰/۲	۰/۹	۱/۱	۱۴/۸	۱۵۷۰	۱۳۶۸	کارت اعتباری
۲/۹	۲۸/۷	۲۶/۱	۵۱/۱	۴۹۸۹۳	۳۳۴۷۵	کارت‌های پیش‌پرداخته

افزایش به ۵۲۷۸۲ دستگاه رسید. تعداد پایانه‌های فروش^(۲) طی این سال رشد ۴۴/۳ درصدی را تجربه کرد و به ۲۱۸۴ هزار دستگاه رسید. رشد بالای تعداد پایانه‌های فروش در مقایسه با خودپردازها نشان‌دهنده جهت‌گیری مناسب شبکه بانکی کشور

تعداد دستگاه‌های خودپرداز^(۱) طی سال ۱۳۹۰ با ۲۹/۱ درصد رشد به ۲۶۶۲۶ دستگاه رسید. تعداد پایانه‌های شعب نیز که برای دریافت یا انتقال الکترونیکی وجه از طریق کارت در داخل شعب بانک‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد با ۲۲/۶ درصد

۲- Point of Sale (POS)

۱- Automated Teller Machine (ATM)

۱۳۸۹ به ترتیب از رشدی معادل ۵۴/۶ و ۱۳۳/۸ درصد برخوردار بود. این امر موجب شد تا ارزش تراکنش‌ها در پایانه‌های مزبور به ترتیب معادل ۱۳۲/۱ و ۳۹۲/۰ درصد طی دوره مورد نظر افزایش یابد. در این دوره، تعداد و ارزش مبادلات انجام شده در پایانه‌های شعب نیز به ترتیب ۷/۰ و ۴۲/۶ درصد افزایش یافت. در سال مورد بررسی، تعداد کل تراکنش‌های انجام شده به ازای هر کارت ۲۴/۸ تراکنش بود که نسبت به سال گذشته (۱۹/۹ تراکنش)، رشد داشت. تعداد تراکنش‌های انجام شده به ازای هر یک از دستگاه‌های خودپرداز، پایانه فروش و پایانه شعب طی این سال به ترتیب ۱۰۷۲۳۵، ۵۹۷ و ۳۱۱۰ تراکنش بود. بر این اساس، میانگین مبلغ هر تراکنش انجام شده در خودپردازها، پایانه‌های فروش و پایانه‌های شعب به ترتیب ۸۵۶، ۱۷۸۱ و ۱۰۸۸۲ هزار ریال بود.

در گسترش بیشتر پرداخت‌های الکترونیکی در سطح کشور است. در پایان سال ۱۳۹۰، نسبت تعداد کارت‌های صادره به ازای هر دستگاه خودپرداز، پایانه شعب و پایانه فروش به ترتیب ۶۵۳۶، ۳۲۹۷ و ۸۰ کارت بود که با توجه به رشد تعداد کارت‌های صادره در مقایسه با رشد این تجهیزات در سال ۱۳۹۰، روند نسبت‌های مزبور برای خودپردازها و پایانه‌های شعب فزاینده و برای پایانه‌های فروش کاهنده بود.

۱۷-۳-۲- گسترش مبادلات الکترونیکی

در سال ۱۳۹۰، در کنار توسعه تجهیزات و فن‌آوری پرداخت‌های الکترونیکی، مبادلات الکترونیکی نیز رشد داشت. تعداد و مبلغ کل تراکنش‌های الکترونیکی انجام شده در شبکه بانکی طی این سال به ترتیب به ۴۳۲۴ میلیون عدد و ۶۵۵۴ هزار میلیارد ریال رسید. تعداد تراکنش‌های انجام شده از طریق خودپردازها و پایانه‌های فروش در سال مزبور نسبت به سال

جدول ۱۷-۶- تعداد و ارزش تراکنش‌های الکترونیکی در شبکه بانکی کشور

رشد(درصد)	مبلغ تراکنش‌ها(هزار میلیارد ریال)		رشد(درصد)	تعداد تراکنش‌ها(میلیون)		
	۱۳۹۰	▲۱۳۸۹		۱۳۹۰	▲۱۳۸۹	
۱۳۶/۰	۶۵۵۴	۲۷۷۷	۶۹/۰	۴۳۲۴	۲۵۵۸	کل تراکنش‌ها
۱۳۲/۱	۲۴۴۳	۱۰۵۲	۵۴/۶	۲۸۵۵	۱۸۴۶	خودپردازها
۳۹۲/۰	۲۳۲۴	۴۷۲	۱۳۳/۸	۱۳۰۵	۵۵۸	پایانه‌های فروش
۴۲/۶	۱۷۸۶	۱۲۵۳	۷/۰	۱۶۴	۱۵۴	پایانه‌های شعب

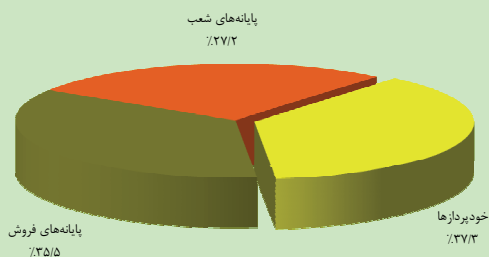
درصد) افزایش قابل توجهی نشان می‌دهند. این عملکرد حاکی از افزایش اقبال عمومی به استفاده از پایانه‌های فروش و گسترش فرهنگ استفاده از ابزارهای نوین پرداخت در معاملات روزانه افراد است. انتظار می‌رود با گسترش بیشتر کارت‌های اعتباری و کارت‌های پیش‌پرداخته و دسترسی به پایانه‌های فروش در سراسر کشور، بر سهم تراکنش‌ها در پایانه‌های فروش افزوده شده و نقش پول نقد در مبادلات کاهش یابد.

در سال ۱۳۹۰، علی‌رغم افزایش سهم تعداد و ارزش تراکنش‌های انجام شده در پایانه‌های فروش، کماکان بخش عمده تعداد تراکنش‌ها در خودپردازها انجام شد. در این سال سهم خودپردازها از تعداد و مبلغ کل تراکنش‌ها به ترتیب ۶۶/۰ و ۳۷/۳ درصد بود؛ با این حال، سهم پایانه‌های فروش از تعداد و ارزش کل تراکنش‌های انجام شده در پایانه‌های الکترونیکی کشور در این سال به ترتیب ۳۰/۲ و ۳۵/۵ درصد بود که نسبت به ارقام مشابه سال قبل (۲۱/۸ و ۱۷/۰

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۰

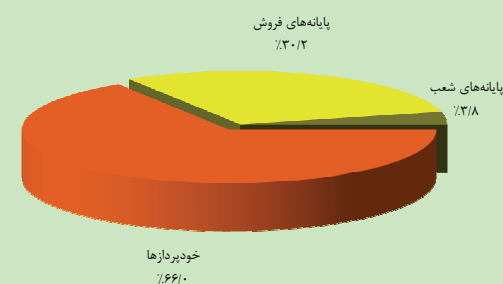
قابل توجهی نشان می‌دهد. دلیل این امر، گسترش ابزارها و تجهیزات پرداخت الکترونیکی و همچنین ارائه خدمات متنوع بانکداری الکترونیکی (اینترنت بانک، تلفن بانک و ...) است که تمایل به استفاده از خدمات الکترونیکی بین بانکی را افزایش داده است. تعداد تراکنش‌های بین بانکی پردازش شده در مرکز شتاب از طریق خودپردازها و پایانه‌های فروش در سال ۱۳۹۰ به ترتیب با ۶۶/۱ و ۱۵۵/۸ درصد رشد نسبت به پایان سال ۱۳۸۹ به ۱۵۸۳ و ۹۴۳ میلیون تراکنش رسید. همچنین در این دوره، ارزش تراکنش‌های بین بانکی ابزارهای مورد اشاره به ترتیب با ۸۷/۴ و ۳۹۱/۶ درصد رشد به ۱۳۴۲ و ۱۸۰۱ هزار میلیارد ریال رسید. شایان ذکر است در سال مورد بررسی، سهم پایانه‌های فروش از تعداد و ارزش تراکنش‌های بین بانکی به ترتیب به ۳۵/۹ و ۵۳/۸ درصد رسید. بر این اساس، تعداد کل تراکنش‌های بین بانکی در مرکز شتاب با ۹۴/۴ درصد رشد به ۲۶۲۶ میلیون تراکنش و ارزش این مبادلات نیز با ۱۸۹/۳ درصد رشد نسبت به سال ۱۳۸۹ به ۳۳۴۶ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۹۰ رسید.

نمودار ۱۷-۲- سهم هریک از تجهیزات پرداخت از ارزش کل تراکنش‌های الکترونیکی در شبکه بانکی کشور در سال ۱۳۹۰

در سال مورد بررسی، سهم پایانه‌های شعب از کل مبلغ تراکنش‌ها معادل ۲۷/۲ درصد بود. پایانه‌های شعب عمدتاً برای نقل و انتقال الکترونیکی وجوه از طریق کارت بانکی در میان حساب‌های مختلف هر بانک و نیز انتقال بین بانکی وجوه به کار می‌رود. استفاده از خدمات پایانه‌های شعب موجب کاهش استفاده از وجوه نقد و انواع چک‌های بانکی برای انتقال وجوه شده است.

نمودار ۱۷-۱- سهم هریک از تجهیزات پرداخت از تعداد کل تراکنش‌های الکترونیکی در شبکه بانکی کشور در سال ۱۳۹۰

سهم بالایی از تراکنش‌های الکترونیکی در سطح شبکه بانکی کشور، تراکنش‌های بین بانکی است که از طریق شبکه تبادلات الکترونیکی بین بانکی (شتاب) انجام می‌گیرد. در سال ۱۳۹۰، با پیوستن بانک‌های گردشگری، حکمت ایرانیان، ایران زمین و بانک مرکزی به شبکه شتاب، تعداد اعضای این شبکه به ۲۹ عضو رسید. سهم مرکز شتاب از مجموع تعداد و ارزش تراکنش‌های انجام شده در شبکه بانکی طی سال ۱۳۹۰ به ترتیب معادل ۶۰/۷ و ۵۱/۱ درصد بود که نسبت به ارقام مشابه سال گذشته (۵۲/۸ و ۴۱/۶ درصد) افزایش

جدول ۱۷-۷- تعداد و ارزش تراکنش‌های بین‌بانکی پردازش شده در مرکز شتاب

رشد(درصد)	ارزش مبادلات(هزار میلیارد ریال)		رشد(درصد)	تعداد تراکنش‌ها(میلیون)		
	۱۳۹۰	۱۳۸۹		۱۳۹۰	۱۳۸۹	
	۱۸۹/۳	۳۳۴۶	۹۴/۴	۲۶۲۶	۱۳۵۱	کل تبادلات شتاب(۱)
	۸۷/۴	۱۳۴۲	۶۶/۱	۱۵۸۳	۹۵۳	خودپردازها
	۳۹۱/۶	۱۸۰۱	۱۵۵/۸	۹۴۳	۳۶۹	پایانه‌های فروش
	۱۷۵/۱	۲۰۳	۲۴۴/۶	۱۰۰	۲۹	سایر(تلفن ثابت، تلفن همراه، اینترنت و شعبه)

۱- ارقام شتاب شامل ارقام سحاب نیز بوده و در آمار کل تراکنش‌های الکترونیکی در شبکه بانکی کشور منظور شده است.

۱۷-۴- نظام تصفیه و تسویه الکترونیکی

۱۷-۴-۱- سحاب

سال قبل ۳ برابر شد. سهم خودپردازها، پایانه‌های شعب و اینترنت از تعداد کل تراکنش‌های انجام شده از طریق سحاب به ترتیب ۹۲/۸، ۲/۳ و ۴/۸ درصد و سهم آنها از ارزش کل این تراکنش‌ها به ترتیب ۸۲/۹، ۱۲/۹ و ۴/۱ درصد بود. بر این اساس در سال ۱۳۹۰، تعداد ۱۷۹/۲ میلیون انتقال بین‌بانکی وجه با ارزش ۹۱۰ هزار میلیارد ریال از طریق سامانه سحاب در شبکه بانکی صورت گرفت که رشد چشمگیری نسبت به سال گذشته نشان می‌دهد. براساس روند موجود، پیش‌بینی می‌شود با توسعه این خدمت در سطح شبکه بانکی، در آینده استفاده از حواله‌های الکترونیکی گسترش یافته و استفاده از خدمات جایگزین نظیر مبادلات از طریق چک‌های بین‌بانکی، ایران چک و اسکناس به طور نسبی کاهش یابد.

یکی از خدمات عمده مرکز شتاب، انتقال آنی وجه از طریق سامانه حواله الکترونیکی بین‌بانکی (سحاب) با استفاده از کارت‌های برداشت بانکی است. در سال ۱۳۹۰، بیش از ۱۶۶ میلیون مورد انتقال وجه در شبکه بانکی از طریق خودپردازهای بانک‌های متصل به سامانه حواله الکترونیکی بین‌بانکی (سحاب) صورت گرفت که نسبت به سال ۱۳۸۹ معادل ۱۱۵/۹ درصد رشد نشان می‌دهد. همچنین، حدود ۴۱۷۹ هزار تراکنش انجام شده در پایانه‌های شعب بانک‌های کشور در سال ۱۳۹۰ برای انتقال الکترونیکی وجوه بین بانک‌های مختلف از طریق سحاب بود. تعداد مبادلات انجام شده با استفاده از اینترنت برای انتقال وجه از طریق این سامانه نیز در سال مزبور نسبت به

جدول ۱۷-۸- تعداد و ارزش انتقال بین‌بانکی وجوه از طریق سحاب

رشد (درصد)	ارزش مبادلات(هزار میلیارد ریال)		رشد (درصد)	تعداد تراکنش‌ها(هزار)		
	۱۳۹۰	۱۳۸۹		۱۳۹۰	۱۳۸۹	
	۱۳۶/۳	۹۱۰	۱۱۹/۵	۱۷۹۱۶۸	۸۱۶۴۳	کل تبادلات سحاب
	۱۳۲/۷	۷۵۵	۱۱۵/۹	۱۶۶۳۱۵	۷۷۰۳۰	خودپردازها
	۱۴۰/۹	۱۱۸	۱۳۸/۸	۴۱۷۹	۱۷۵۰	پایانه‌های شعب
	۲۱۵/۸	۳۷	۲۰۳/۰	۸۶۷۵	۲۸۶۳	اینترنت

یک‌صد و پنجاه میلیون ریال در سامانه ساتنا مورد پردازش قرار گرفت^(۱). به این ترتیب، از رشد تعداد و ارزش تبادلات مشتری به مشتری در سامانه ساتنا در سال ۱۳۹۰ نسبت به

۱۷-۴-۲- ساتنا

پس از عملیاتی شدن کامل سامانه پایای الکترونیکی در سال ۱۳۸۹، کلیه پرداخت‌های خرد شبکه بانکی کشور در سال ۱۳۹۰ به سامانه مزبور هدایت شد و صرفاً انتقالات بیش از

۱- موضوع بخشنامه شماره ۹۰/۲۵۱۱۴۶ مورخ ۱۳۹۰/۱۰/۱۹

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۰

تراکنش‌های مشتری به مشتری به ترتیب با ۹۸/۸ و ۵۴/۲ درصد بود. بر این اساس، تعداد کل تبادلات انجام شده در ساتنا طی سال ۱۳۹۰ با رشد ۵۵/۵ درصدی نسبت به سال گذشته به حدود ۱۴ میلیون عدد و مبلغ آن با رشد ۷۴/۰ درصدی نسبت به سال ۱۳۸۹ به ۱۰۳۱۳ هزار میلیارد ریال بالغ گردید.

پایان سال قبل به میزان قابل توجهی کاسته شد. در سال ۱۳۹۰، تعداد و مبلغ تبادلات مشتری به مشتری در سامانه مزبور به ترتیب از رشد ۵۷/۴ و ۷۵/۴ درصدی برخوردار بود؛ این در حالی است که رشد تعداد و مبلغ این تبادلات در سال ۱۳۸۹ به ترتیب ۱۰۰ و ۱۳۸/۸ درصد بود. سهم عمده تعداد و مبلغ تراکنش‌ها در سال ۱۳۹۰ مربوط به

جدول ۱۷-۹- تعداد و مبلغ تبادلات در سامانه تسویه ناخالص آنی (ساتنا)

رشد (درصد)	مبلغ (هزار میلیارد ریال)		رشد (درصد)	تعداد (هزار)	
	۱۳۹۰	۱۳۸۹		۱۳۹۰	۱۳۸۹
۲۷/۱	۱۷۰۵	۱۳۴۱	-۴۵/۳	۹۶	۱۷۶
۷۵/۴	۵۵۸۶	۳۱۸۴	۵۷/۴	۱۳۷۷۹	۸۷۵۳
۱۱۵/۷	۳۰۲۲	۱۴۰۱	۷۸/۲	۶۹	۳۹
۷۴/۰	۱۰۳۱۳	۵۹۲۷	۵۵/۵	۱۳۹۴۵	۸۹۶۸

۱- این ارقام شامل اسناد پوششی و تبادلات تسویه‌ای بانک مرکزی نمی‌باشد.

۱۷-۴-۳- پایا

۱۳۹۰ به صورت وسیع مورد استفاده قرار نگرفت، سهم این سامانه در این سال نسبت به دو سامانه دیگر اندک بود؛ اما پیش‌بینی می‌شود با گسترش پرداخت‌های گروهی، راه‌اندازی خدمات برداشت مستقیم و اجرای بخشنامه ۹۰/۲۵۱۱۴۶ مورخ ۱۳۹۰/۱۰/۱۹ با هدف هدایت تراکنش‌های کمتر از ۱۵۰ میلیون ریال به سامانه پایا، سهم این سامانه از تعداد و مبلغ تراکنش‌ها در آینده افزایش قابل توجهی داشته باشد.

۱۷-۴-۴- تابا

سامانه تسویه اوراق بهادار الکترونیکی (تابا) به عنوان یکی از ارکان طرح نظام جامع پرداخت، زیرساخت انتشار و تسویه انواع اوراق بهادار الکترونیکی است که در سال ۱۳۸۸ راه‌اندازی گردید. در این سامانه، انتشار و مبادله تمامی اوراق مشارکت و گواهی‌های سپرده به صورت الکترونیکی صورت پذیرفته و مبادله وجوه در ساتنا به وسیله امکان تامین نقدینگی از محل اوراق بهادار بانک‌ها تسهیل می‌شود. در سال ۱۳۸۹، معرفی اوراق بهادار الکترونیکی با استفاده از سامانه تابا امکان‌پذیر

سامانه پایاپای الکترونیکی (پایا) که در دی ماه ۱۳۸۸ به صورت آزمایشی آغاز به کار نموده بود، در سال ۱۳۸۹ به صورت کامل عملیاتی گردید و در فاز اول، هسته واریز مستقیم این سامانه برای پردازش دستور پرداخت‌های انفرادی و انبوه مورد بهره‌برداری قرار گرفت. در همین سال و به منظور پوشش پرداخت‌های انبوه تجاری، استاندارد پرداخت‌های گروهی آن تدوین و به شبکه بانکی ابلاغ شد. بر این اساس، از سال ۱۳۸۹ به بعد، سامانه «پایا» در کنار دو سامانه «ساتنا» و «سحاب» برای پوشش انواع انتقال وجه الکترونیکی در کشور فعال شد که سامانه‌های «ساتنا» و «پایا» برای انتقال‌های حساب به حساب و سامانه «سحاب» برای انتقال‌های کارت به کارت مورد استفاده قرار گرفتند. براساس ارقام موجود، در سال ۱۳۹۰ حدود ۳/۳ میلیون مبادله بانکی به ارزش خالص ۳۱۷/۶ هزار میلیارد ریال از طریق سامانه پایا انجام شد که در مقایسه با سال قبل رشد قابل توجهی از نظر تعداد و ارزش مبادلات داشت. لیکن با توجه به اینکه پرداخت‌های گروهی در «پایا» در سال

افزایش قیمت‌ها، رشد ارزش مبادلات بر رشد قیمت‌ها پیشی گرفت و مبادلات واقعی در این بخش نسبت به سال گذشته افزایش یافت.

انتشار ایران‌چک‌های بانک مرکزی و جایگزینی آن به جای ایران‌چک‌های صادره توسط بانک‌ها که از سال ۱۳۸۷ آغاز شده بود موجب کاهش ارزش (ناخالص) مبادلات ایران‌چک‌های صادره توسط بانک‌ها در اتاق پایاپای اسناد بانکی تا سطح ۳ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۰ شد. از سوی دیگر، ارزش مبادلات انجام شده از طریق چک‌های عادی تحویلی به اتاق پایاپای برای تسویه مبادلات بین‌بانکی در سال ۱۳۹۰، معادل ۱۸/۹ درصد افزایش داشت.

انتشار ایران‌چک بانک مرکزی موجب افزایش حجم اسکناس و مسکوک در دست اشخاص گردید که به دلیل گردش بدون محدودیت آن در معاملات نقدی و نامشخص بودن تعداد دفعات گردش آن در هر سال، در این محاسبات منظور نشده است.

گردید و برای اولین بار اوراق مشارکت الکترونیکی در این سامانه منتشر شد و مورد مبادله و تسویه بین بانک‌ها قرار گرفت. در این راستا، در سال ۱۳۹۰ معادل ۶۵۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت بازخریدی بانک صادرات از طریق سامانه تابا در بازار عرضه شد که ۲۰ میلیارد ریال آن توسط بانک کارآفرین و بقیه توسط بانک مرکزی خریداری شد. همچنین، به منظور توسعه خدمات «تابا» برای عموم مشتریان و تمام‌الکترونیکی شدن انتشار و مبادله اوراق بهادار، زیرسامانه خزانه مرکزی اوراق در سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ طراحی شد.

۱۷-۵- ارزش کل مبادلات

ارزش اسمی کل مبادلات انجام شده در کشور در سال ۱۳۹۰ با ۵۱/۶ درصد افزایش نسبت به سال قبل به ۲۴۶۸۳ هزار میلیارد ریال رسید. ارزش واقعی این مبادلات (با احتساب شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی) نیز ۲۴/۸ درصد افزایش یافت. این امر نشان‌دهنده آن است که در سال ۱۳۹۰، با وجود

جدول ۱۷-۱۰- ارزش کل مبادلات از طریق ابزارها و تجهیزات پرداخت در شبکه بانکی کشور

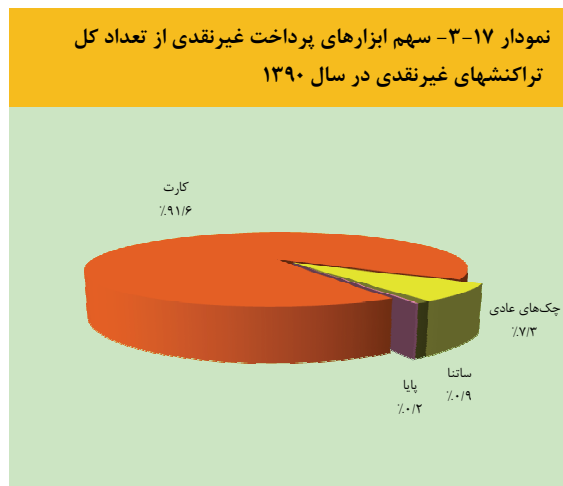
تغییر در سهم (واحد درصد)	سهم از ارزش کل مبادلات (درصد)		سهم از رشد (واحد درصد)	رشد (درصد)	ارزش (هزار میلیارد ریال)		
	۱۳۹۰	▲ ۱۳۸۹			۱۳۹۰	▲ ۱۳۸۹	
۰/۰	۰/۰	*	*	-۸۴/۹	۰/۰۳	۰/۰۲	ایران‌چک‌های صادره توسط بانک‌ها
-۱۳/۶	۴۹/۵	۶۳/۲	۱۱/۹	۱۸/۹	۱۲۲۲۵	۱۰۲۸۴	چک‌های عادی
۳/۴	۹/۹	۶/۵	۸/۵	۱۳۲/۱	۲۴۴۳	۱۰۵۲	خودپردازها
۶/۵	۹/۴	۲/۹	۱۱/۴	۳۹۲/۰	۲۳۲۴	۴۷۲	پایانه‌های فروش
-۰/۵	۷/۲	۷/۷	۳/۳	۴۲/۶	۱۷۸۶	۱۲۵۳	پایانه‌های شعب
۳/۱	۲۲/۶	۱۹/۶	۱۴/۸	۷۵/۴	۵۵۸۶	۳۱۸۴	ساتنا (مشتری به مشتری)
۱/۱	۱/۳	۰/۲	۱/۷	□	۳۱۸	۳۷	پایا (۱)
	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۵۱/۶	۵۱/۶	۲۴۶۸۳	۱۶۲۸۳	کل مبادلات (اسمی)
					۲۴/۸	۷۱۳۶	کل مبادلات (واقعی) (۲)

۱- سامانه پایا از دی ماه ۱۳۸۸ شروع به فعالیت نمود و ارقام حاضر نشان‌دهنده ارزش خالص مبادلات می‌باشد.
۲- برای محاسبه ارقام واقعی از شاخص قیمت مصرف‌کننده (CPI) استفاده شده است.

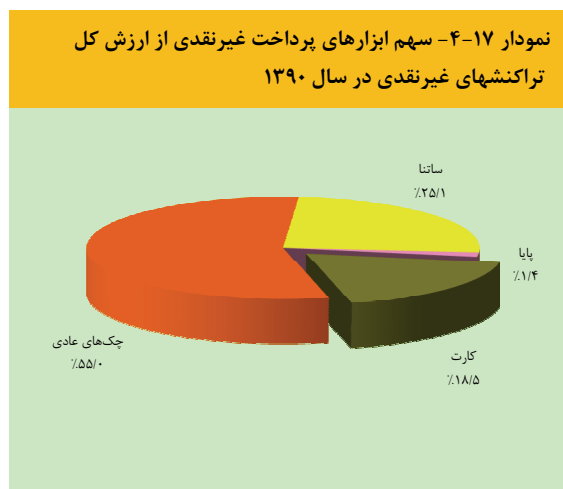
بانک‌ها و چک‌های عادی به همین میزان کاهش یافت. با وجود رشد نسبی اندک ارزش مبادلات چک‌های عادی، کماکان بالاترین سهم از ارزش کل مبادلات (۴۹/۵ درصد) به این ابزار پرداخت اختصاص داشت. مبادلات مشتری به مشتری از طریق ساتنا در سال ۱۳۹۰ با ۷۵/۴ درصد افزایش نسبت به سال

بر خلاف مبادلات انجام شده از طریق انواع چک، سهم ارزشی مبادلات الکترونیکی در سال ۱۳۹۰ با افزایش مواجه بود. بر این اساس، سهم مبادلات الکترونیکی از ارزش کل مبادلات طی سال ۱۳۹۰ معادل ۱۳/۶ واحد درصد افزایش و در مقابل، سهم ارزشی مبادلات با استفاده از ایران‌چک‌های صادره توسط

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۰

در سال ۱۳۹۰، تسویه وجوه مشتریان در ساتنا ۰/۹ درصد از تعداد کل تراکنشهای غیر نقدی را به خود اختصاص داد که نسبت به سال ۱۳۸۹ معادل ۰/۲ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد. اما از آنجا که تبادلات ساتنا عموماً به صورت وجوه عمده با متوسط ارزش بالا برای هر تراکنش (۴۰۵۴۲۴ هزار ریال) صورت گرفته است، تبادلات انجام شده سهمی معادل ۲۵/۱ درصد از ارزش کل تراکنشهای غیر نقدی را به خود اختصاص داد. شایان ذکر است در سال مورد بررسی، ۱۲/۵ واحد درصد از سهم ارزشی مبادلات چکهای عادی کاسته شد و به همین میزان بر سهم ارزشی سایر ابزارهای پرداخت غیر نقدی افزوده شد.

گذشته، بیشترین سهم از رشد ارزش مبادلات (۱۴/۸ واحد درصد) را به خود اختصاص داد. بدین ترتیب، سهم این سامانه از ارزش کل مبادلات با ۳/۱ واحد درصد افزایش نسبت به سال ۱۳۸۹ به ۲۲/۶ درصد در سال ۱۳۹۰ رسید. سهم پایانه‌های فروش نیز با توجه به رشد قابل ملاحظه ارزش مبادلات انجام شده در این پایانه‌ها طی سال ۱۳۹۰ با ۶/۵ واحد درصد افزایش نسبت به سال ۱۳۸۹ به ۹/۴ درصد رسید. در سال مورد بررسی، ارزش (خالص) مبادلات سامانه پایا با ۸/۶ برابر افزایش نسبت به سال ۱۳۸۹، معادل ۳۱۸ هزار میلیارد ریال گردید که سهمی معادل ۱/۳ درصد از کل مبادلات انجام شده در شبکه بانکی را به خود اختصاص داد. ارزش مبادلات انجام شده از طریق خودپردازها نیز با ۱۳۲/۱ درصد افزایش مواجه شد و سهم آن از ارزش کل مبادلات با ۳/۴ واحد درصد افزایش به ۹/۹ درصد در سال ۱۳۹۰ رسید.

۱۷-۶- سهم ابزارهای پرداخت غیرنقدی

توسعه بانکداری الکترونیکی و گسترش ابزارها و تجهیزات پرداخت الکترونیکی منجر به کاهش ۶/۰ واحد درصدی سهم مبادلات چکهای عادی (شامل بانک‌چکها) در اتاق پایاپای اسناد بانکی و در مقابل، افزایش ۶/۰ واحد درصدی سهم کارت‌های بانکی از تعداد کل مبادلات غیر نقدی در سال ۱۳۹۰ گردید. به این ترتیب، در سال مزبور از تعداد کل مبادلات غیر نقدی، ۹۱/۶ درصد به کارت‌های بانکی و ۷/۳ درصد به چکهای عادی اختصاص داشت. البته، میانگین ارزش هر تراکنش kartی در این سال معادل ۲۷۹۸ هزار ریال بود که موجب شد سهم این نوع تراکنشها از ارزش کل تراکنشهای غیر نقدی در سطح ۱۸/۵ درصد محدود گردد. در مقابل، با توجه به میانگین بالای ارزش هر تراکنش برای چکهای عادی (۱۰۴۱۵۵ هزار ریال)، سهم آن از ارزش کل تراکنشهای غیر نقدی به ۵۵ درصد رسید.

جدول ۱۷-۱۱- سهم ابزارهای پرداخت غیر نقدی از تعداد و مبلغ کل تراکنش‌های غیر نقدی

متوسط ارزش هر تراکنش (هزار ریال)	سهم از ارزش (درصد)		سهم از تعداد (درصد)		
	۱۳۹۰	▲ ۱۳۸۹	۱۳۹۰	▲ ۱۳۸۹	
۲۷۹۸	۲۴۲۴	۱۸/۵	۱۱/۳	۹۱/۶	کارت (۱)
۱۰۴۱۵۵	۹۲۶۲۲	۵۵/۰	۶۷/۵	۷/۳	چک‌های عادی (۲)
۴۰۵۴۲۴	۳۶۳۸۰۷	۲۵/۱	۲۰/۹	۰/۹	سانتا (۳)
۹۶۵۸۹	۹۶۴۵۷	۱/۴	۰/۳	۰/۲	پایا (۴)
۱۳۸۷۱	۱۸۳۱۲	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	جمع

- ۱- شامل تراکنش‌های مربوط به پایانه‌های فروش و شعب بوده و خودپردازها را در بر نمی‌گیرد. البته، بخشی از تراکنش‌های انجام شده در خودپردازها مربوط به مواردی بجز دریافت پول نقد از دستگاه است (به عنوان مثال، پرداخت قبوض و انتقال وجه) که به علت در دسترس نبودن ارقام تفکیکی در این محاسبه منظور نشده است.
- ۲- تنها مربوط به چک‌های عادی تحویلی به اتاق پایاپای اسناد بانکی است.
- ۳- تنها تبادلات مشتری به مشتری را شامل می‌شود.
- ۴- ارزش خالص مبادلات سامانه پایا مبنای محاسبه سهم از ارزش این سامانه می‌باشد.